

Юрій Щербак. Виклики життя

*До 80-річчя видатного письменника, лікаря,
вченого, дипломата*

«Не зневіраймось, роблячи добро, бо свого часу пожнемо, якщо не ослабнемо» – ці слова з Писання постають своєрідною, досить точною формулою життя та долі Юрія Миколайовича Щербак. Бузумовно, його постать є досить цікавою, передусім тому, що перед суспільством (у панорами творчості одного із демиургів сучасності) відкривається справжній літературний талант. Володіння словом і через слово, письменницький хист змальовувати вигаданим стилем непідробно правдиві життєві реалії є його природним даром.



Ю.М. Щербак, який присутній в українській літературі в зразках її вищих гатунків, пройшов велику еволюцію та харизматично стартував драматичною повістю «Як на війні». До речі, відносно нещодавно у зв'язку з ювілеєм кінорежисера Суламфі Цибульник, яка зняла на кіностудії ім. О. Довженка за сюжетом цієї повісті кінофільм «Карантин», відбулася повторна демонстрація цієї стрічки, на жаль, не на широкому екрані, через напівзабуття. Виявилося, що ідея повісті і картини влучно і навіть безкомпромісно відповідає Заповіді, а її вибір – наслідок сильної волі і чесного серця. Бо в поведінці кількох науковців в умовах вимушеного карантину, оскільки є загроза інфікування експериментальної вірусною навалюю, в чомусь вбачаєш модель світу.

Власне, автори цих нотаток є досить близько знайомими з Юрієм Миколайовичем уже кілька десятиліть. Отже, ми і спробуємо розповісти про його феномен.

Один із нас побачив Ю.М. Щербак і потоваришував з ним ще в студентські роки в Київському медичному інституті, коли тут раз на місяць виходила цікава настінна газета «Крокодил в халаті». Оскільки її гаслом була сатира (зрозуміло, в дозволеніх межах, але у масштабі закладу досить смілива), тон задавали художники і карикатуристи. Саме на цих теренах здібності Юрія відразу привертали увагу, хоча письменницькі його візії залишалися невідомими. Після закінчення в 1952 р. санітарно-гігієнічного факультету Ю.М. Щербак починає працювати в Інституті епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л.В. Громашевського в лабораторії небезпечних зоонозів. Роки діяльності в цьому закладі, галерея його вчених і письменницьке обдарування сприяли написанню першої повісті. Варто зазначити, що один із авторів цих нотаток (Юрій Віленський – Прим. ред.), за фахом теж лікар, мав тяжіння до пера, хоча зовсім в іншому жанрі і масштабі, ніж той, який обрав Юрій Щербак, і фактично спочатку – виключно в журналістиці. Та все ж таки

ці імпульси генерували особливий інтерес до його письменницької вертикалі, яка стрімко зростала. З'явилися оповідання Ю.М. Щербак, завжди цікаві, нетривіальні, часто з хвилюючими, хоча й спокійними сюжетами. Наприклад, мене дуже вразило оповідання «Ювілей», в якому йдеться про оману літньої жінки заради побутових потреб родини. Оповідання вирізнялося психологічними подробицями, майже як чеховське...

Безумовним успіхом, не говорячи вже про науково-публіцистичні нариси в журналі «Юність», п'єси (про вченого-кібернетика В. Глушкова та українських письменників-класиків Т. Шевченка і Л. Українку), була повість «Маленька футбольна команда» про долю поета Леоніда Кисельова, його боротьбу з фатальною хворобою крові, романи «Бар'єр несумісності», «Причини та наслідки». Щось хвилює у відчуттях певної перестороги викликав роман «Причини та наслідки», який за фактами близький до роману Поля де Крюї «Мисливці за мікробами», але завдяки таланту автора виглядав суто київською сагою зі зворушливим сприйняттям урбаністичних, але водночас зелених пейзажів рідного міста, а найголовніше – з вогниками кохання. Щоб так писати про кохання, треба бути справжнім письменником, а не «літературоробом».

Та водночас Ю.М. Щербак долав і професійний шлях. За участь у ліквідації спалаху холери на півдні України в 1970-ті роки він був нагороджений орденом Червоного Прапора. Його докторська дисертація була присвячена проблематиці сказу і вакуумному попередженню цього захворювання, знаменно перегукуючись із лінією роману «Причини та наслідки». Приблизно тоді ж Юрій Миколайович написав прозисливу післямову до книги професора Є. Ліхтенштейна «Помніть о больном».

Саме Ю.М. Щербак у документальній повісті відтворив правдиву та «антисолов'їну» хроніку початкових миттєвостей апокаліптичного лиха, про яке, до речі, у чомусь у певних передбаченнях пророкував роман «Причини та наслідки».

«Чорнобиль» став моментом істини для подальших трансформацій Ю.М. Щербак як особистості. На перших демократичних виборах його було обрано депутатом Верховної Ради. Ті цікаві й буремні стали для вченого політичною школою, він досягнув посади міністра екології в незалежній Україні і фундатора екологічної ідеології. Далі були дипломатичні турботи. Ні, Юрій Щербак,



Повноважний Посол нової України, не виглядає кар'єрним дипломатом. Ця складна прожекторна смуга життя – особлива Одісея.

Як політичний публіцист, знавець міжнародного «Світла та тіней» він вдало пише статті й навіть книги зовсім нового гатунку, зокрема «Виклик та вибір». Здається, сходинки вже позаду. Але раптово, начебто зненацька, авторське кредо, письменницьке серце, якщо хочете, знову кличе його до письмового столу, і з'являється його трилогія «Часи в Україні», у чомусь містична, жорстка за вчинками героїв, але неперевершена за баченням рідної землі в XXI сторіччі. Вадим Скуратівський порівняв на презентації книги «Час тирана» цей літературний подвиг Ю.М. Щербак з діями літературного Геракла, що височіє як видатний письменник на славетних просторах сучасної Європи. І, справді, це так. В усякому разі трилогія варта Шевченківської премії.



Інститут епідеміології та інфекційних хвороб
ім. Л.В. Громашевського

І декілька слів про тривалу та зворушливу дружбу Юрія Миколайовича з Національною науковою медичною бібліотекою України, її гостинною оселею по вулиці Льва Толстого. Ю.М. Щербак – її ширий уболивальник та побратим. У часи, коли був послом за океаном, Юрій Миколайович турбувався через українську діаспору про осучаснення та європеїзацію бібліотеки. Одним із перших книгами з дарчими автографами започаткував унікальний фонд «Медична україніка».

Ще на початку його наукової роботи уявити Юрія Миколайовича без бібліотеки було неможливо. І кандидатська, і докторська дисертації потребували різних джерел. І в усіх визначних подіях, які відбувалися в бібліотеці, завжди брав участь Юрій Миколайович. Після вибуху на Чорнобильській АЕС у журналі «Юність» з'явилася повість Ю.М. «Чорнобиль», яку він презентував у Національній науковій медичній бібліотеці України, а згодом – на університеті бібліотечних працівників у Жовтневому палаці культури. У 1985 р. Юрій Миколайович брав участь в ювілейній науково-практичній конференції бібліотеки з приводу 40-річчя перемоги над фашистськими загарбниками і висловив свої враження у Книзі відгуків: «Бібліотеки – це сховище пам'яті людської та знань. Книжкам, як і людям, потрібен мир – тож нехай наша пам'ять про війну минулу стане запорукою миру в майбутньому». Ці слова і сьогодні дуже актуальні для нас, зважаючи на буремні події сьогодення.

До 80-річчя від дня народження великого українця, письменника, дипломата, лікаря в рідній бібліотеці Юрія Миколайовича була відкрита книжкова виставка його наукових і літературних робіт.

Вісімдесят років... Здається, це якийсь рубіж. Насправді, це зовсім не так, бо Ю.М. Щербак тільки починає свій шлях як письменник. З роси та з води, шановний Юрію Миколайовичу!

Підготували Юрій Віленський та Раїса Павленко